

วิเคราะห์รายชาติในเรื่องรถเสน

นายปรัชญา บุญมาสูงทรง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-2270-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ANALYSIS OF RAI-CHATRI IN ROTTHASEN

Mr.Prachya Boonmasoongsong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai Music

Department of Music

Faculty of Fine and Applied Arts

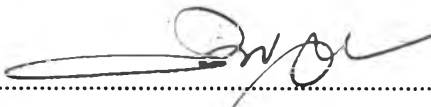
Chulalongkorn University

Academic year 2005

ISBN 974-14-2270-9

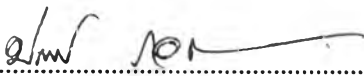
หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิเคราะห์รายชาตรีในเรื่องรถเสน
โดย นายปรัชญา บุญมาสูงทรง
สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

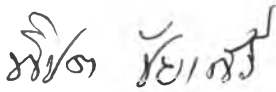
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น ส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

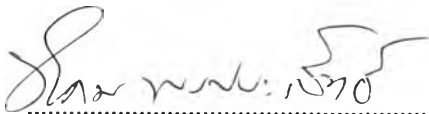

..... คณะบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.นุชกร สำโรงทอง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำคม พรประสิทธิ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พรประพิทร์ เผ่าสวัสดิ์)

ปรัชญา บุญมาสูงทรง : วิเคราะห์รายชาตรีในเรื่องรถเสน

(THE ANALYSIS OF RAI-CHATRI IN ROTTHASEN)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน. 148 หน้า ISBN : 974-14-2270-9

ละครชาตรีเริ่มแพร่หลายในกรุงเทพฯ มาตั้งแต่คราวที่ชาวเมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา อพยพเข้ามาสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องรถเสนเป็นชาดกเรื่องหนึ่งอยู่ในคัมภีร์ปัญญาสชาดก ชื่อตัวละครเอกในเรื่องรถเสนคือ พระรถเสนและนางเมรีไปพ้องกับนามบุคคลที่มีตัวตนในพงศาวดารล้านช้าง

นายมนตรี ตราโมท เป็นผู้ปรับปรุงบทละครเรื่องรถเสนออกแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ และเป็นผู้บรรจุเพลงรายชาตรีทั้ง 3 ชนิด ลงในบทละครโดยรายชาตรีหนึ่งใช้ดำเนินเรื่อง รายชาตรีสอง เป็นบทตลก รายชาตรีสามเป็นบทโศก โครงสร้างทำนองรายชาตรีทั้ง 3 ชนิด มีเค้าโครงมาจากการแสดงละครโนราชาตรีในสมัยโบราณ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของเรื่องรถเสน และการแสดงละครเรื่องรถเสน ความสัมพันธ์ของทำนองรายชาตรีและคำประพันธ์ที่ใช้ขับร้อง และเปรียบเทียบทำนองขับร้องรายชาตรีชนิดต่างๆ ด้วยกระบวนการสังคีตลักษณะวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

1. ละครชาตรีเป็นละครที่เก่าแก่ที่สุดของไทย เป็นบ่อเกิดของละครชนิดอื่นๆ
2. เรื่องรถเสนเป็นชาดกเรื่องหนึ่งในปัญญาสชาดก
3. รายชาตรีหนึ่งมีระดับเสียงห่างกันเป็นคู่สอง รายชาตรีสองมีระดับเสียงห่างกันเป็นคู่สี่ และรายชาตรีสามมีระดับเสียงเป็นกลุ่มปัญญามูล
4. จังหวะหน้าทับประกอบการร้องรายชาตรีมีลักษณะเด่นในด้านความบีบคั้น ความคลี่คลาย และการซ้ำจนเกิดเอกภาพตลอดจนจบลงด้วยความบริบูรณ์
5. เสียงวรรณยุกต์ของคำร้องรายชาตรีมีความสัมพันธ์ต่อทำนองรายชาตรี

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์
สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย
ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนิสิต..... ปรัชญา บุญมาสูงทรง
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... อ.พนธ์ 101

##4586561535 : MAJOR THAI MUSIC

KEY WORD : RAI-CHATRI

PRACHYA BOONMASOONGSONG : THE ANALYSIS OF RAI-CHATRI IN ROTTHASEN

THESIS ADVISOR : PAKORN RODCHANGPHUEN. 148pp. ISBN 974-14-2270-9

Chatri Plays began to be widespread in Bangkok since people from Nakornsrihummarad, Puttalong and Songkla moved to Bangkok in the Reign of King Rama the third of Rattanaosin. Rotthasen is one of the Chadok in Punyassachadok. The main characters are Pra-Rotthasen and Mary, which are the same names as what mentioned in Lan-Chang history.

Mr. Montri Tramote adapted the plays "Rotthasen" and performed at National Theatre. He also composed three kinds of "Rai-Chatri" songs for using in the plays. The first Rai-Chatri was used in telling the story, the second Rai-Chatri was used in comic scene, and the third Rai-Chatri was used in tragic scene of the plays. These three types of Rai-Chatri had the outline from the performance of "Nora-Chatri" plays in the ancient time.

The purpose of the thesis is to study the history of Rotthasen's story and the performance of Rotthasen plays. The relationship between Rai-Chatri melody and the poem used in singing, as well as the comparison of various Rai-Chatri melody were discussed in this study by using method of musical characteristics analysis.

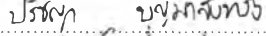
The results found from the study are as followings:

1. Chatri plays is not only the oldest plays of Thailand but also the origin of other types of plays.
2. Rotthasen is one of Chadok in Punyassachadok.
3. The first Rai-Chatri has sound leveled in second interval, the second Rai-Chatri has sound leveled in forth interval, and the third Rai-Chatri has sound leveled in pentacentric mode.
4. Rhythm used in singing Rai-Chatri has outstanding characteristic in conflict & resolution of sound, the repetition creating unity, as well as the completeness end.
5. Tone marks of Rai-Chatri lyrics related to Rai-Chatri melody.

Department Music

Field of study Thai Music

Academic year 2005

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาอย่างยิ่งจากบุคคลต่อไปนี้ กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำ คำปรึกษาและแก้ไขส่วนที่บกพร่องของงานเขียนนี้ กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร สำโรงทอง ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณ อาจารย์สุดจิตต์ ดุริยประณีต อาจารย์มัณฑนา อยู่ยั้งยืน อาจารย์จิรัช อาจนรงค์ อาจารย์ทองใบ เรืองนนท์ ที่กรุณาให้ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณนางสาวปาริชาติ กองศิลป์ ผู้ให้ความช่วยเหลือในการแปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ นางสาวศศิมา เพียรเสมอ และนายบรรทัด ไสพระขรรค์ ผู้ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล นางสาวนฤทศัย ไวปัญญา ผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการพิมพ์และจัดรูปเล่มวิทยานิพนธ์ คุณนิตยา อ่อนทอง เจ้าหน้าที่บริหารการศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ ผู้ให้ความช่วยเหลือประสานงานด้านงานเอกสาร คุณสายชล ภักตร์โกมล เจ้าหน้าที่ห้องคอมพิวเตอร์คณะศิลปกรรมศาสตร์ ผู้ให้บริการเครื่องพิมพ์งาน

และท้ายที่สุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้เมตตาอบรมเลี้ยงดูให้สติปัญญา รู้คิด แก่ข้าพเจ้า ตลอดจนบูรพาจารย์ดุริยางค์ไทยที่สืบสานและสร้างสรรค์ดุริยางคศิลป์ให้เป็นเครื่องจรรโลงจิตใจแก่นุชนไทยตราบนานเท่านานนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
บทที่ 2 บริบทที่สำคัญที่เกี่ยวกับการแสดงละครชาตรี.....	7
1. ประวัติและความเป็นมาของการแสดงละครชาตรี.....	7
2. ประวัติและความเป็นมาของเรื่องรถเสน.....	14
3. ประเภทของวงดนตรีและเพลงที่ใช้ในการแสดงละครชาตรี.....	16
บทที่ 3 การขับร้องประกอบการแสดงละครชาตรี.....	24
1. รูปแบบคำร้องในทำนองเพลงร่าย.....	25
2. รูปแบบการดำเนินทำนองร่าย.....	34
บทที่ 4 สังกัศลักษณ์วิเคราะห์ทำนองร่ายชาตรี.....	70
1. รายละเอียดการวิเคราะห์ทำนองชาตรีหนึ่ง.....	72
2. รายละเอียดการวิเคราะห์ทำนองชาตรีสอง.....	80
3. รายละเอียดการวิเคราะห์ทำนองชาตรีสาม.....	86
4. การเปรียบเทียบสำนวนร่ายทั้งสามชนิด.....	95
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	97
รายการอ้างอิง.....	99
ภาคผนวก.....	101
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	148